

Ud af krigens skygge - indsats for børn i traumatiserede familier

EVALUERINGSSTATUS

RAPPORT – APRIL 2018

Indholdsfortegnelse

Baggrund	Side 3
Projektet	Side 3
Evalueringen	Side 4
Status på aktiviteter	Side 5
Familieklubberne – ture og deltagere	Side 5
De frivilliges oplevelse af klubberne	Side 7
Resultater	Side 11
Familiernes oplevelse af ture og aktiviteter	Side 11
De frivilliges oplevelser af betydningen for familierne	Side 25
Fagpersonernes oplevelse af betydningen for familierne	Side 28
Eksperternes vurdering af den behandlingsmæssige gevinst	Side 32
LG Insights observationer vedr. ture og aktiviteter	Side 34

Baggrund

Projektet

Red Barnet og Afdeling for Traume- og Torturoverlevende (ATT), Psykiatrien Region Syddanmark, startede i 2011 et treårigt projekt, der skulle undersøge og udvikle muligheder for en helhedsorienteret rehabiliterende indsats for børn i traumatiserede flygtningefamilier på Fyn. Erfaringerne med projektet er, at frivillige, sociale aktiviteter med natur og friluftsliv som ramme, bidrager markant til øget trivsel samt styrkede relationer inden for og imellem familierne. Samtidig har der vist sig et potentiale for direkte traumebehandling i naturen.

På baggrund af erfaringerne draget fra pilotprojektet samt nyeste forskning gennemføres et udviklingsprojekt, der sætter fokus på børn i krigstraumatiserede familier. Mere konkret er målgruppen børn og unge, der lever i familier, hvor en eller begge forældre er traumatiseret. Det omfatter både børn i flygtningefamilier og børn i danske familier med forældre, der er veteraner med PTSD.

Projektets udviklingsperspektiver er følgende:

- ⇒ At videreudvikle og udbrede den frivillige sociale indsats i pilotprojektet til fire kommuner i Region Syddanmark, hvor målgruppen bor, og Red Barnet har aktive, velkonsoliderede frivillige lokalforeninger.
- ⇒ At afprøve den eksisterende frivillige sociale indsats for børn i traumatiserede flygtningefamilier i forhold til en ny målgruppe med lignende problemstillinger; børn i familier, hvor en eller begge forældre er danske veteraner med PTSD.
- ⇒ At gennemføre en målrettet monitorering, effektmåling og evaluering.
- ⇒ At gennemføre en lokal, regional og national forankringsproces af projektets erfaringer og indsamlede viden gennem uddannelse af og formidling til fagprofessionelle og øvrige interessenter.

Evaluering

I denne statusrapport præsenteres sammenfatningen af andet evalueringsnedslag (første evaluerings-nedslag blev gennemført i efteråret 2016). Temaerne for del-evalueringen er følgende:

- ⇒ **Status på aktiviteter:** Antal familieklubber, antal familier tilknyttet familieklubberne, antal deltagere (forældre, børn og frivillige) på ture
- ⇒ **Resultater:** Familiernes, fagpersonernes og de frivilliges generelle oplevelse af aktiviteterne og familiernes udbytte heraf. Flygtninge- og veteranfamilier behandles samlet, fordi der på nuværende tidspunkt kun er identificerede små forskelle i de to familietyper oplevelse af aktiviteter og udbytte. Nævneværdige forskelle fremhæves når det er relevant.

Nærværende evalueringstatus baserer sig på følgende data:

- ▶ 4 interviews med centrale aktører fra hhv. Red Barnet og ATT
- ▶ 5 interviews med familier (forældre og børn) fra oplevelsesklubben i Vejle foretaget i november 2016
- ▶ 24 interviews med familier fra klubberne i Vejle, Varde, Fredericia, Haderslev og Odense foretaget i perioden maj – december 2017
- ▶ 6 observationsbesøg – 3 i 2016 og 3 i 2017 (endagsture og sommerlejr)
- ▶ 6 interviews med frivillige fra de to oplevelsesklubber i hhv. Vejle og Fredericia foretaget i perioden maj – oktober 2016
- ▶ 9 interviews med frivillige fra oplevelsesklubberne i Vejle, Fredericia, Haderslev og Varde foretaget i perioden juni – oktober 2017
- ▶ 8 interviews med fagpersoner fra ATT – 2 gennemført i oktober 2016, 6 gennemført i perioden juni – november 2017
- ▶ Registreringer vedrørende antal deltagere på turene.
- ▶ Et møde med ekspertpanelet – gennemført i marts 2017
- ▶ Ekspertinterviews med hhv. Anni Brit Sternhagen Nielsen (Seniorforsker, ph.d., politolog & sygeplejerske, Veterancentret) og Morten Sodemann (leder af indvandrermedicinsk klinik ved Odense Universitetshospital)
- ▶ Materialeanalyser omfattende relevant skriftligt materiale fra Red Barnet og ATT. Det omfatter bl.a. projektbeskrivelser, ansøgninger, aktivitets- og metodebeskrivelser, pjecer mv.

Status på aktiviteter

I det følgende afsnit beskrives status i forhold til aktiviteter, herunder antal familiekubber, antal familier tilknyttet familiekubberne, hvor mange familier (forældre og børn) deltager på endagsture eller familieejre, hvor mange frivillige er tilknyttet familiekubberne, de frivilliges kompetencer m.m.

Familiekubberne – ture og deltagerantal

Der er etableret 4 familiekubber i henholdsvis Vejle, Fredericia, Varde og Haderslev. Familiekubberne i Vejle, Varde og Haderslev er målrettet traumatiserede flygtningefamilier, mens familiekubben i Fredericia er målrettet familier, hvor en af forældrene er veteran med PTSD.

Nedenstående tabel opsummerer antallet af ture og deltagere for hver af de 4 klubber.

Haderslev

Klubben i Haderslev havde første tur i august 2017, og har i alt gennemført 5 ture (en pr. måned). Samtlige ture har været endagsture. Der er pt. 12 familier tilknyttet klubben. Det gennemsnitlige deltagerantal for turene i 2017 er 6 familier, 9 forældre og 14 børn. Hertil kommer gennemsnitlig knap 8 frivillige pr. tur. Fagpersonen giver udtryk for, at klubben kører godt.

	Antal ture	Antal familier pr. tur (gns.)	Antal forældre pr. tur (gns.)	Antal børn pr. tur (gns.)	Antal frivillige tur (gns.)
Haderslev	5	6	9,4	14	7,6
Varde	7	3	7,1	11,3	4,6
Vejle	9	2,8	4,9	8,8	4,4
Fredericia	6	4	7	8	5,8
Samlet 2017	27	4	7,1	10,5	5,6

Varde

Klubben i Varde havde første tur i april 2017 og har siden gennemført 8 ture, heraf en sommerlejr. En enkelt tur er blevet aflyst på grund af dårligt vejr. Der er pt. 5 familier tilknyttet klubben. Det gennemsnitlige deltagerantal for turene i 2017 er 3 familier, 7 forældre og 11 børn. Hertil kommer knap 5 frivillige pr. tur. Den tilknyttede fagperson giver udtryk for, at klubben kører godt.

Vejle

Klubben i Vejle havde første tur i juni 2015. I 2015 blev der gennemført 6 ture, i 2016 blev der gennemført 8 ture og i 2017 gennemført 9 ture, heraf en sommerlejr. Ingen ture er blevet aflyst. Der er pt. 7 familier tilknyttet klubben. Det gennemsnitlige deltagerantal for turene i 2017 er 3 familier, 5 forældre og 9 børn. Hertil kommer i gennemsnit ca. 4 frivillige pr. tur.

Klubben i Vejle har i 2017 været præget af udskift. En tidligere fagperson blev sygemeldt og klubben har derfor haft en længere periode uden en fast fagperson tilknyttet. Det har taget tid at få kørt den nye fagperson ind i projektet og at få defineret hendes rolle i forhold til såvel de frivillige som familierne. Samtidig har der været udskiftning i gruppen af frivillige, der hovedsageligt har været forårsaget af sygdom. Skiftene har især haft betydning i forhold til antallet af deltagende familier på såvel turene som i klubben generelt.

Fredericia

Klubben i Fredericia havde første tur i maj 2016. I 2016 blev der gennemført 5 ture og i 2017 blev der gennemført 6 ture, heraf en sommerlejr. I 2017 er 3 ture blevet aflyst, hvilket primært skyldes for få tilmeldte familier. Der var ved udgangen af 2016 ca. 10 familier tilknyttet klubben. Det gennemsnitlige deltagerantal for turene i 2017 er 4 familier, 7 forældre og 8 børn. Hertil kommer i gennemsnit knap 6 frivillige pr. tur.

Klubben i Fredericia har ligeledes været præget af skifte af den tilknyttede fagperson fra ATT. Den tilknyttede fagperson vurderer dog, at klubben kører godt nu.

Samlet deltagerantal for 2015, 2016 og 2017

Opsummeret for årene 2015, 2016 og 2017 er aktivitets- og deltagerantallet således:

- ▷ Der er gennemført 47 ture, heraf 4 sommerlejr

- ▷ 326 gange har en voksen deltaget i en tur
- ▷ 521 gange har et barn deltaget i en tur
- ▷ 180 gange har en familie deltaget i en tur
- ▷ 278 gange har en frivillig deltaget i en tur
- ▷ 66 gange har en fagperson deltaget i en tur

De frivilliges oplevelse af klubberne

De frivilliges motivation og engagement

At gøre en forskel

De frivillige synes generelt set at være meget engagerede. De fortæller, at den primære årsag til at melde sig som frivillig er et ønske om at gøre en forskel for mennesker, som har det svært. En frivillig siger: "Det giver mig en glæde at gøre en forskel for nogle andre". En anden siger: "Jeg har altid haft lyst til at lave noget frivilligt... Jeg motiveres af at gøre en forskel for nogen. Jeg har altid syntes, at det jo er noget man skal. Jeg kan ikke forklare hvorfor, men jeg tænker at det er en god ting at gøre. Jeg har overskuddet og det skal jeg da bruge til noget". En tredje siger: "Familiens taknemlighed giver mig meget, og det kan ikke måles i penge".

Et politisk statement

Nogle frivillige fortæller, at deres frivillighed er et slags politisk statement. En siger f.eks: "Det giver mig også noget konkret at bruge, når jeg diskuterer flygtningepolitik osv. i private sammenhænge. Jeg har konkrete eksempler og skyts til at gå imod alle dem som siger, at flygtninge bare er her i Danmark for at nasse. Jeg kan underbygge mine holdninger og udsagn". En anden siger: "Jeg tænkte: kunne man gøre noget anderledes? Kan jeg være med til at gøre noget? Kan jeg vise de her flygtninge, at vi i Danmark faktisk gerne vil og vi vil gerne vise, hvordan det også kan være". En tredje fortæller, at hun synes, at tonen er for hård i samfundet og hun er ked at, at flygtninge skal bydes velkomne på den måde. Derfor føler hun, at hun kan bidrage og gøre en ekstra indsats ved at være frivillig og byde dem ordentligt velkommen, og siger direkte: "Vi er dårlige til at byde velkommen til vores flygtninge"

Styrkede kompetencer

Nogle frivillige nævner mere egennyttige grunde til at være frivillig. En nævner f.eks., at det styrker hendes uddannelse og generelle kompetencer at arbejde som frivillig. Hun siger: "Som socialpædagog er flygtningefamilier inden for mit område. Jeg tænkte, at jeg kunne lære noget ved at arbejde med flygtninge, og

samtidig at det kunne være spændende. Jeg kan jo bruge det jeg lærer på skolen i forhold til børnene og familierne, idet jeg kan prøve ting af i praksis”. En anden nævner behovet for at lave noget andet end det daglige arbejde, fordi hun i sit daglige arbejde kun har meget lidt med andre mennesker at gøre. Hun savner således relationerne og det at møde andre mennesker. Dette behov får hun opfyldt som frivillig i oplevelsesklubben.

Varieret engagement

Samtidig med at hovedparten af de frivillige fremstår meget engagerede, italesætter flere frivillige det varierende engagement blandt de frivillige, hvilket opleves som en kilde til en vis grad af frustration. En frivillig siger: ”Der er en fast stamme, der møder op, og så der nogle der kommer sjældent. Det kan være irriterende”. Han fortæller videre, at han føler sig forpligtet til at møde op til planlægningsmøderne, fordi han ved, at der ellers ikke kommer så mange. En anden siger: ”Man kan godt mærke, at der er nogle som er mindre engagerede... Jeg mærker det ved, at folk ikke kan deltage i det hele. Nogle føler måske, at der er for mange møder - nogen som undres over om det er nødvendigt med alle de møder? Folk er ikke interesseret i at mødes for meget. Eksempelvis vil folk ikke mødes for at evaluere turene efterfølgende”. En tredje siger: ”Det er svært at planlægge med dem, der kommer sjældent, og det er altid tordenskjoldsdater der tager ansvar”. En fjerde siger: ”I gruppen har vi talt meget om forholdet mellem at engagere sig men uden at binde sig. Det kan være årsagen til at nogle holder op igen. Jeg synes, at reglen om at man skal være med på ca. halvdelen af udflugterne er god, for hvis det bliver mindre, er det bare pjat”.

Arbejdsbyrden som frivillig

Det varierende engagement kan hænge sammen med, at nogle frivillige fortæller, at de er blevet overraskede over mængden af arbejdsopgaver og ansvarsområder, der er pålagt de frivillige. En frivillig siger: ”Da jeg meldte mig, havde jeg ikke forventet, at jeg skulle have ansvar for noget. Jeg troede bare, at jeg kunne være medhjælper. Der er jo meget i at være tovholder. Det tager jo ikke så lang tid, når man lige får det prøvet et par gange. Det er både godt og skidt, for det giver jo mere motivation når man har et ansvar, men det kan også blive lidt meget, når man også skal passe sit eget ved siden af”. En anden siger: ”Alle opgaverne er smidt over på de frivillige, og det kan godt få nogle til at trække sig. Det kan jeg somme tider mærke på stemningen. Det er jo også meningen, men det kan godt være for meget”.

Uddannelse og kompetencer i gruppen af frivillige

Forskellighed gør stærk

De frivillige synes generelt at være tilfredse med gruppens sammensætning. Stort set alle nævner, at mangfoldighed i gruppens sammensætning, hvad angår køn, alder, baggrund, erfaring m.m. er en stor styrke for gruppens samlede virke. Mangfoldigheden gør nemlig, at gruppen tilsammen besidder en bred vifte af kompetencer og interesser, som kan give dybde og brede i aktiviteterne. En frivillig siger: "Vi frivillige er en meget broget flok, og derfor byder vi ind med hvad vi hver især kan". En anden siger: "Jeg synes egentlig, at vi er rimelig dækkende i forhold til kompetencerne. Men vi er også sådan lidt Pippi alle sammen, så vi prøver bare, og så ser vi, hvordan det går. Jeg synes faktisk, at vi er ret seje. Vi tør godt". En tredje siger: "Jeg synes, at gruppen hænger godt sammen, og vi kan mange ting sammen". En fjerde siger: "Jeg tænker, at der er mange lærere med i gruppen, og de er gode til at planlægge, hvilket er rigtig godt. Der er også mange som er gode til at lave noget praktisk. Andre er naturvejledere og det er jo også supergodt, når nu det går ud på, at vi skal være ude i naturen. Jeg synes, at vi er dækket godt ind". En femte siger: "Vi har hvert vores fokus. En tænder på økonomien så det roder han med. En anden går meget op i hygge. En tredje går meget op i, at der skal skabes ro for familierne og skabes rum til at de kan trække sig, hvis de har behov for det". Generelt set oplever de frivillige, at sammenholdet i gruppen er godt og stærkt.

Samtidig med at de frivillige oplever, at grupperne er godt sammensat, efterspørger flere grupper frivillige med særlige karakteristika. En frivillig siger f.eks. "Mange af de unge fyre mangler en at spejle sig i. Det afspejler sig også i aktiviteterne. Der er ikke så meget mandehørm, men snarer for meget systue, fordi der er en overvægt af kvinder. I den kultur de er fra, der er de meget opdelt mellem mænd og kvinder, og det gør det svært, at der så ikke er de samme muligheder her, fordi vi er så få mænd". I en anden klub efterspørger flere unge frivillige med henblik på dels at matche deltagende teenagere, dels at tilføre en anden, og måske mere ung energi til aktiviteterne og klubbens virke.

Uddannelse og vidensdeling

Generelt set føler de frivillige sig godt klædt på til opgaven. Hovedparten oplever, at kurserne tilbudt af Red Barnet er meningsfulde for deres opgaver som frivillig. Samtidig er kurser og diverse faglige inputs med til at motivere de frivillige. En frivillig siger: "Vi har ved det første møde haft nogle, som fortalte generelt om flygtninge og om deres situation, og ting vi skal være opmærksomme på. Hvordan reagerer man, hvis de har traume(...)Jeg synes, at det er godt med jævne mellemrum f.eks. en gang årlig at få et input udefra om noget aktuelt f.eks. en ny

situation eller måske bare at få gentaget nogle ting. Det er vigtigt med jævne mellemrum at få at vide, hvad der er godt at gøre. Ellers kan man gå i selvsving med bestemt ting og bestemte meninger”. En anden siger: ”Kurserne giver noget motivation, og man får lyst til at komme hjem og prøve tingene af i praksis”.

Samtidig værdsætter en del frivillige mulighederne for at mødes med andre frivillige for at kunne inspirere hinanden og udveksle erfaringer, hvilket de oplever, at fælles kurser og faglige møder giver mulighed for. En frivillig siger: ”Kurset giver jo noget godt for de frivillige som gruppe. Vi mødes og snakker om tingene, og det er god erfaringsudveksling”. En anden siger: ”Det var gode kurser, og det er godt at vide, hvad der foregår i de andre klubber”.

Samarbejde med ATT og Red Barnet

Faglighed giver tryghed

Hovedparten af de frivillige er glade for samarbejdet med såvel ATT/RCT som Red Barnet. De er enige om, at det er godt og trygt at have en fagperson med, for de frivillige såvel som for familierne. En frivillig siger: ”Det er godt, at X er her, hvis der sker noget dramatisk på turene. Det er jo en sårbar målgruppe. Vi har jo fået at vide, hvad det indebærer at være traumatiseret, men hvad nu hvis der sker noget? Vi har fået at vide, hvordan vi skal håndtere det, hvis der sker noget, men alligevel er det godt, at X er der. Det giver os en tryghed at vide, at X kan tage sig af det, hvis der skulle opstå en situation”. En anden siger: ”Det betyder meget at X er med på turene. Det giver os en tryghed. Vi ved jo godt, at disse forældre er udsatte, og at de kan reagere stærkt. Og så er det godt at vide, at X kan gribe dem. X er det dejligste menneske”.

Ansvar og byrder

Som før nævnt giver flere af de frivillige udtryk for, at de oplever, at der bliver lagt mange opgaver over til dem. En enkelt frivillig går så langt som til at sige, at hun slet ikke oplever det som et samarbejde med ATT, fordi fagpersonen fra ATT ikke gør andet, end at deltage på turene. På spørgsmålet om, hvorvidt klubben kan køre uden fagpersonen fra ATT/RCT svarer en frivillig: ”Det er os frivillige som driver klubben, X er jo bare med. Måske ville det være okay, at X kun var med hver anden gang. Jeg ved heller ikke, hvordan vi skal få kontakt med familierne, hvis ikke ATT er med. Det øjeblik ATT ikke er en del af klubben mere, dør klubben, fordi vi ikke får tilført flere familier. Det kommer jo også an på, hvilke familier vi har og hvor godt de fungerer”. En anden siger: ”Lige nu er det dejligt, at X er med, og det er X som får fat i familierne og giver dem en invitation. Men X behøver ikke at deltage i turene, for her klarer vi os fint uden. Men X er hyggelig at have med”.

Resultater

Familiernes oplevelse af ture og aktiviteter

Familiernes oplevede udbytte

Samtlige familier er glade for at være medlem af familieklubben og for at deltage i aktiviteterne. Familiernes fremhæver flere positive udbytter.

Glade børn giver glade forældre

Mange nævner, at deres børn er glade for aktiviteterne, og at de som forældre bliver glade, når deres børn er glade. En mor siger: "For mig er det vigtigste, at mine børn var glade og synes, at det var sjovt. De kom på tur og var glade for det". En anden siger: "På de to ture, som jeg har været med på, har jeg næsten ikke set mine børn, fordi de bare har leget og været i gang med aktiviteter, hvilket betød at jeg bare kunne slappe af. Man bliver glad, når man ser ens børn lege og være glade". En tredje siger: "Jeg er glad for, at børnene kommer ud og oplever noget godt. De bliver glade". Et forældrepar fortæller, at de nyder, at deres børn har det godt på turene, særligt fordi deres yngste barn blev født, mens faren var meget PTSD-ramt, og at det derfor er dejligt at kunne give børnene noget andet end sygdom.

Ramme for socialt samvær i familien

Mange nævner det sociale samvær internt i familien, som turene giver mulighed for. En mor siger: "Vi er sammen og slapper af sammen. Det var vigtigt for mig, at vi var samlet som familie. Når vi er hjemme, er hele familien lidt splittet, fordi vi laver forskellige ting". En anden siger: "Børnene kan godt lide, at vi tager afsted sammen. Jeg er gravid og har bedt dem tage af sted uden mig, men det vil de ikke". En tredje siger: "Jeg har fritid, hvor jeg kan gøre mange ting, men jeg har aldrig lyst til at gøre noget. Klubben giver os en mulighed for at gøre noget sammen som familie, og jeg ville aldrig gøre det uden klubben. Og det gør børnene glade. For børnenes skyld er jeg nødt til at tage mig sammen og komme ud". Klubben er således med til at give dem oplevelser sammen som familien, som de ellers ikke ville få og det sætter familierne stor pris på. En forælder siger: "Det betyder meget for os, at vi som forældre kan opleve noget sammen med vores børn. Vi har smerter i kroppen, og det forhindrer os i at følge med, når børnene leger. Men klubben giver os mulighed for at lave noget sammen med vores børn, fordi der er andre voksne tilstede".

Glemme problemer og triste tanker

Mange forældre nævner, at de får det godt indeni af at være med på turene. En far siger f.eks.: ”Vi får det psykisk godt, når vi kommer ud. Det betyder ikke så meget, hvad vi laver, men bare det at vi laver noget”. At få det godt indeni handler især om at få tankerne flyttet væk fra det triste og negative og over til noget positivt. En far siger således: ”Vi har brug for at komme ud og glemme vores situation lidt”. En mor siger: ”Jeg får det bedre af at komme lidt ud. Man glemmer alle de dårlige tanker, når man er ude på tur”.

Ny viden og positive oplevelser

Det at lære nye ting, lege, steder m.m. nævnes af flere. En far nævner f.eks. det sproglige aspekt idet han siger: ”Der er en introduktionsleg, vi leger når vi starter. Det er rigtig godt, fordi vi skal bruge sproget og samtidig lære hinanden at kende”. En mor nævner, at børnene bliver præsenteret for nye smagsoplevelser, hun siger: ”Snobrød; at lære at lave brød på bålet, var også sjovt. Herhjemme spiser mine børn ikke brød med smør på, men det gjorde de på turen”. En anden mor siger: ”I dyrehaven plukkede vi brombær og spise dem. Det havde jeg ikke prøvet før”. Flere forældre fremhæver også, at turene er med til at introducere dem for det lokalområde, de bor i. En forælder siger: ”Jeg kendte ikke så meget til området, og jeg vidste, ikke hvilke områder der findes. Nu har jeg lært mange nye steder i området”. Endelig nævner flere forældre praktiske ting som eksempelvis at lære at fiske, fange krabber m.m. En far siger: ”Vi kender ikke måden at fange krabber fra Syrien, selvom der selvfølgelig findes krabber i Syrien”. Det er dog ikke alle som kan sætte ord på, hvad de har lært. En mor siger: ”Ja, vi har selvfølgelig lært noget nyt. Jeg kan ikke huske noget konkret, for jeg kan nemlig ikke huske så godt. Det jeg tager med mig fra turene er mere en følelse inden i, og det er en følelse af noget godt. Jeg glemmer, hvad vi har lavet, men jeg husker følelsen. Jeg husker, at atmosfæren på turene er dejlig og behagelig. Alle er glade og tilfredse. Vi har ingen konflikter eller noget”.

Ro og afslapning

Endelig nævnes ro og afslapning af flere forældre som væsentlig for turene, og de værdsætter derfor det at komme ud og bare slappe af. Mange forældre knytter den afslappende faktor til den praktiske del ved at komme på tur uden selv at skulle arrangere noget. En forælder siger f.eks.: ”Det er dejligt og nemt, at andre arrangerer det for en, fordi nogle har tænkt på alt det praktiske. Det er nemt og dejligt”. Andre knytter det til dét, ikke at have ansvar. En forælder siger: ”Når jeg tager på turene slapper jeg af. Jeg slipper for bekymringer og tanker. Det er rigtig godt for mig at få slappet lidt af. Når jeg er på tur, har jeg ikke det samme ansvar. Jeg har selvfølgelig ansvar for mine børn, men jeg skal ikke planlægge hele tiden

og hele tiden tænke på, hvad vi skal nu. Jeg kan bare slappe af. Jeg er meget taknemmelig og vil gerne takke mange gange". Flere forældre understreger den positive betydning af, at de frivillige tager sig af børnene. En mor siger således, at fordi hun er gift med en veteran med PTSD, skal hun være meget opmærksom på ham, og på hvad der foregår generelt. Det kan være hårdt samtidig med, at man skal tages sig af et lille barn. Hun fortæller, at de frivillige har været rigtig gode til at se og til at underholde hendes søn, hvilket hun ikke alene om at pointere. Et forældrepar siger således: "Det bedste har været de frivilliges engagement, og at der er blevet taget hånd om vores dreng". En far siger: "Det er rart at kunne give ungerne en oplevelse, uden at man skal have ansvar, fordi man kommer ud til en færdig pakke. Det er godt at kunne slippe for at planlægge. Der er så mange frivillige at børnene får 1 til 1 opmærksomhed". En mor beskriver, at turene tanker dem op med energi. I hverdage er de stressede og trætte, og har ikke så meget overskud til deres søn. Når de frivillige tager sig af sønnen får de mere overskud til de efterfølgende hverdage. Dette er især vigtigt i forhold til de pårørende til PTSD-ramte, fordi de ofte trækker et stort læs i dagligdagen.

Det behandlingsmæssige udbytte af turene

Til trods for, at flere forældre oplever, at turene er en god mulighed for dem for at glemme triste tanker og få skabt ro m.m., er det kun få forældre, som ser turene som en direkte del af en behandlingsindsats. En far siger: "Det vigtigste for mig er, at min familie er glad, og hvis de er glade, så har jeg det også godt. Derfor hjælper turene også mig. Men jeg har det ikke bedre, når jeg er afsted på turene". En mor siger: "Jeg ved ikke, om man kunne bruge det i behandlingen, for jeg bliver træt, når jeg taler med andre mennesker og jeg kan mærke, at jeg er ved at være træt nu. Det er måske lettere i naturen på tur, hvor man ikke snakker med mennesker på samme måde".

Enkelte forældre peger på turene som et behandlingsmæssigt element. En far siger eksempelvis: "Jeg er ikke længere i behandling. Det er vigtigt for mig at komme ud, for jeg kan ikke bare sidde herhjemme. Jeg har stadig problemer med at sove, så er det godt at komme ud, for jeg har brug for, at der sker noget. På den måde kan ture som dem i oplevelsesklubben godt have betydning for behandlingen". Især veteranfamilierne fremhæver, at de oplever, at turene er vigtige i forhold til at blive klogere på den situation de er i. At møde andre i samme situation som dem selv har været med til at normalisere dét at have PTSD og til sætte det i perspektiv. Det er vigtigt for at kunne slappe af, og for at kunne komme videre.

Der er dog også forældre, som slet ikke oplever, at turene har hjulpet i forhold til behandlingen ligesom enkelte forældre, som ikke længere er i behandling siger,

at de ikke ville have haft overskud til at deltage i turene, hvis de samtidig havde været i behandling. En far siger således: ”Jeg er ikke længere i behandling og det er fint at turene sker nu efter behandlingen. Det ville være for meget med turene samtidig med behandling”. En anden far siger: ”Da jeg startede på RCT havde jeg det rigtigt svært. Det havde været godt at kunne få børnene lidt ud dengang. Jeg var sur og aggressiv - turene kunne have givet børnene lidt luft og gode oplevelser. Jeg har det godt nu, og nu får jeg rigtig meget ud af at tage med på turene. Især når børnene leger så meget, at jeg ikke mærker dem”

Turenes natur-aspekt

Forældrene oplever generelt set, at det er godt, at turene foregår ude i naturen samtidig med, at det ikke synes at være afgørende for dem, i al fald ikke for flygtningefamilierne. De fleste forældre nævner, at de holder af at være ude og af at få frisk luft. En forælder siger: ”Jeg ved ikke om min glæde ved naturen hænger sammen med min fortid, hvor jeg var vant til at være ude i naturen, eller om det skyldes jeg ikke har det godt hjemme. Jeg kan bedst lide at komme ud”. En anden siger: ”Der hvor jeg boede tidligere var naturen over det hele. Naturen betyder meget for både mig og mine børn”. En tredje siger: ”Vi er glade for at komme ud i naturen, for vi kan godt lide at opleve den friske luft og naturen”.

Nogle forældre peger mere konkret på naturens gode indvirkning på dem, og især at naturen virker afstressende. En mor siger: ”Når man er meget stresset og anspændt kan det hjælpe at komme ud i naturen blandt andre mennesker”. En anden siger: ”Naturen giver ro og energi til hjertet. Da vi var i vores hjemland, tog vi ofte på tur flere familier sammen. Vi er vant til at samle krydderurter og planter i bjergene i vores hjemland”. En tredje siger: ”Det virker beroligende med vandet og lydende fra naturen beroliger mig”. Flere af forældrene beskriver samme virkning for børnene – en forælder siger: ”For børnene er det bedst, når det er udenfor. De skal gå væk fra dét de har oplevet. Det kan de bedst, når de er udenfor og kommer ud i frisk luft”.

Samtidig med at klubbens naturmæssige fokus betragtes positivt af forældrene og børnene, synes den ikke at være et afgørende kriterium for flygtningefamiliernes deltagelse i aktiviteterne. En far siger: ”Vi får det godt af at komme ud, og bare vi kommer ud af vores hjem, får vi det bedre. Om vi så er inde eller ude, betyder ikke så meget”. En anden siger: ”Det er fint med natur, men det vigtigste er, at vi kommer ud og oplever noget”. Og en tredje siger: ”For mig er det ikke afgørende, at vi er ude i naturen, for mig er det vigtigste, at børnene er glade og har det godt”. Veteranfamilierne synes at vægte udendørslelementet lidt højere. Flere veteraner siger således, at det ville være stressende at være indendørs sammen med mange mennesker de ikke kender, herunder et stort antal

larmende børn. Samtidig fremhæver flere, at naturen giver nogle gode rammer til at være sammen om, og som tilgodeser veteranernes behov for at kunne trække sig, lægge fysisk afstand til de andre m.m. En pårørende til en veteran siger blandt andet, at det er vigtigt, at aktiviteterne foregår udenfor, fordi det giver et større 'helle' for den enkelte. Det gør arrangementet roligere og dermed mindre stressende for de PTSD-ramte og deres familier. En veteran siger: "Det har været rigtig godt, at turene har været ude i naturen, fordi der så er tale om mere rolige omgivelser f.eks. i Leos Legeland, hvor der ville være mange, mange mennesker. Når man er udenfor med klubben, så kan man gå væk og få frisk luft, og det er meget uformelt".

Aktiviteterne

Indholdet af aktiviteterne synes ikke at være afgørende for familierne. Flere siger således, at det er fint at prøve noget nyt kombineret med, at man som familie og individ kan gøre noget alene. En far siger eksempelvis: "Det handler om at komme ud og snakke med nogle mennesker. Man behøver ikke selv tænke en masse tanker, man skal bare "følge efter" og der er plads til alle. Det er også vigtigt, at der ikke er tale om voldsomme aktiviteter".

Især veteranerne synes at være optaget af, hvordan turene er planlagt og hvordan de gennemføres. Det er for dem vigtigt, at der ikke er for mange aktiviteter, og at man kan gå til og fra aktiviteterne efter behov og overskud. En veteran fortæller, at han egentlig holder meget af struktur, men at i denne sammenhæng er bedre med frirum og plads. En anden siger: "Det er fint, at det er noget man kan gå til og fra, og at der sker noget uden man behøver være aktiv deltager". Flere betoner således det frivillige element i aktiviteterne, samt at der er plads til, at man ikke behøver deltage i alt. En far siger: "Det er rigtig fint, at der er et planlagt program, men der skal også være luft i programmet, og det har der også været".

Til spørgsmålet om, hvilke aktiviteter forældrene har været mest begejstrede for, fremhæver forældrene især aktiviteter med bål og mad. En forælder siger: "Bålet er så dejligt. Det vækker minder fra mit hjemland, hvor vi bagte brød over bålet... det er gode minder". Flere af kvinderne fortæller også om wellness på sommerlejren, hvor der var manicure og pedicure. Derudover nævnes især at fange krabber og at fiske. Mens flygtningefamilierne fremhæver navnelegen (hvor der kastes en bold mellem deltagerne, som står i en rundkreds) som noget positivt, fremhæves den som negativt af flere af veteranfamilierne. Nogle veteraner siger, at legen er unødvendig og andre siger, at de gerne helt vil slippe for legen. En far siger, at legen er akavet, og at han alligevel ikke kan huske navnene på de andre deltagere efterfølgende.

Flere familier fortæller, at de har lyst til at gentage aktiviteterne eller prøve andre aktiviteter uafhængig af familieklubben, men især flygtningefamilierne siger, at det er vanskeligt for dem. Især nævnes transport og udstyr som centrale barrierer. En forælder siger: ”Vi venter og venter på turene. Vi kommer slet ikke ud, hvis ikke vi kommer på turene. Vi ved ikke, hvor vi skal tage hen eller hvordan: Vi har ingen bil og kan ikke så let komme omkring”. En anden siger: ”Vi vil gerne besøge stederne igen, men det er svært med transporten. Der kører ikke bus”. En tredje siger: ”Dyrehaven kommer vi i jævnligt. Fiskesøen vil vi også gerne tilbage til, men det kræver, at vi har fiskestænger osv.”.

Spørgsmålet om transport synes at være anderledes for veteranfamilierne end for flygtningefamilierne. Flere veteraner nævner det vigtige i selv at kunne transportere sig til og fra arrangementerne. En far fortæller, at det er vigtigt selv at kunne køre til turene, fordi det giver ham en nødvendig fleksibilitet. Han fortæller, at han kører ud og så kører hans kone hjem, fordi han er træt efter at have været med på turen. En fælles bus ville således ikke fungere for ham (og flere af de andre veteraner). Tværtimod er det vigtigt, at man kan tage hjem, når man har lyst.

Familiernes oplevelse af de frivillige

Taknemmelighed

Familierne er meget glade for de frivilliges deltagelse i turene. Det skyldes især, at de oplever de frivillige som søde, imødekommende, respektfulde og hjertelige, hvilket er afgørende for, at det er behageligt og trygt for familierne at deltage i turene og aktiviteterne. Generelt set er familierne præget af taknemmelig for, at de frivillige gider at bruge tid på dem, såvel som at de frivillige har den tilgang til dem, som de har. En forælder siger: ”Jeg er meget taknemmelig for de frivillige. Kun ærlige og gode mennesker kan gøre sådan”. En anden siger: ”De frivillige er meget søde mennesker. Man kan se, at de ønsker noget godt for andre mennesker. Det er sjovere hvis de er med. De vil rigtig gerne – de smiler, griner og leger med mig og mine børn”. En tredje siger: ”De gør alt for, at andre skal have det godt – det kunne man mærke med det samme”.

Respekt og ligeværdighed

Forældrene lægger stor vægt på at blive mødt med respekt og ligeværdighed. En forælder siger: ”Den måde de er på, for man kan virkelig se, at de har lyst til at være der. Tænk at de vil gøre så meget for mennesker, de ikke kender. De taler til os på en pæn måde, og spørger til os”. En anden siger: ”De frivillige er vigtige. De respekterer os og kan lide os”. En tredje siger ”Man føler virkelig, at de frivillige gerne vil være sammen med en. Det har også en betydning, at det ikke kun er fagpersoner, fordi det derfor i højere grad bliver en relation mellem almindelige

mennesker”. Især veteranfamilierne fremhæver, at det er godt, at de frivillige er med, fordi det så ikke minder så meget om behandling, og at det giver en mere afslappet stemning. Dét at de frivillige har en central rolle i klubben er således med til at minimere sygeliggørelsen. For enkelte er taknemmeligheden næsten overvældende. En far siger eksempelvis: ”Vi har stor respekt for de folk, som bruger deres fritid på os. Jeg er meget glad for, at de gør det, men jeg er ked af, at jeg ikke kan give dem noget til gengæld. Jeg bliver lidt flov over, at jeg ikke kan give noget tilbage, for det er en del af vores kultur. Jeg har tidligere næsten ofret mit liv for at hjælpe andre, så det er svært bare at tage imod”.

Praktisk og følelsesmæssig hjælp

Udover de frivilliges gode karakter og deres tilgang til familierne fremhæves også deres centrale rolle som hjælpere på turene. Hjælpen kan komme på flere måder og kan således være både praktisk og følelsesmæssig. I forhold til det praktiske nævner mange familier det forhold, at de frivillige arrangerer turene og tager sig af børnene undervejs. En forælder siger: ”Det er helt anderledes, når de frivillige er der. Det er trættende at skulle forberede til børnene, og hvis jeg selv havde skulle forberede det hele, havde jeg været meget mere træt. Det var godt, at nogle andre stod for det hele”. En anden siger: ”De er også rigtig gode til at lege med børnene. Vi nyder vores tid sammen med børnene rigtig meget, når de frivillige leger med dem”. Nogle forældre nævner også, at de frivillige er en praktisk hjælp i forhold til at lære nye ting og at blive guidet undervejs i turene. En far siger: ”De tilbyder hjælp, kaffe osv. Jeg lærer ting af dem, og da vi gik i Dyrehaven fortalte de om naturen f.eks. hvad planterne hedder osv. De frivillige er vigtige som guider. De fortæller, hvad vi må og hvad vi ikke må. Det ved vi jo ikke, for vi kender jo ikke det hele. Man bliver lidt mere tryk, når man er på tur og har nogen med, som kan hjælpe og guide”. En anden siger: ”De frivillige er vigtige, fordi de taler med os og med vores børn. De taler med os og lærer os flere danske ord. Jo flere danskere der er med, jo mere dansk lærer vi”.

Udover den praktiske hjælp og støtte oplever flere forældre, at de frivillige udgør en god følelsesmæssig støtte. En forælder siger: ”De frivillige giver støtte, når det kan være svært at være på tur”. En anden nævner: ”Det er godt, at de frivillige er med. De gør, at jeg føler mig velkomne. De er meget søde og imødekommende”.

Udskiftning versus kontinuitet

Fleere forældre fortæller, at der har været udskiftning blandt de frivillige i forhold til de forskellige ture. Det synes imidlertid ikke at være problematisk, så længe de frivillige er søde og har den rette tilgang til familierne og aktiviteterne. En forælder siger: ”Det betyder ikke så meget for mig, om det er de samme hver

gang. For mig er det vigtigste, at det er nogle gode mennesker. Det mærker både jeg og mine børn meget hurtigt, om det er. Hvis børnene mærker, at det er nogle gode mennesker som er med, så er de trygge – uanset om de kender dem eller ej”. En anden siger: ”Der har været lidt udskiftning, men nogen har været med hver gang. Det vigtigste er relationerne, og det betyder ikke noget, om det er de gamle eller de nye så længe de er søde og man har det godt med dem”.

Samtidig med, at det synes at være uproblematisk med udskiftning mellem de frivillige siger flere forældre, at det kan være en fordel, at det er de samme frivillige som er med hver gang, fordi det giver mulighed for at lære hinanden at kende. En forælder siger: ”Der har været lidt nye frivillige med hver gang. Det betyder ikke noget, at det er forskellige hver gang, fordi de jo alle er der for at hjælpe. Men det er rart, at man begynder at kende dem, når man har mødt dem nogle gange”. En anden siger: ”Det er bedst, hvis det er de samme hver gang. Ellers skal man hver gang lære nogle nye at kende. Det hele er lettere, når man kender hinanden, og når jeg ved, hvad de hedder, og de ved, at de skal tale langsomt til mig”. En tredje siger: ”Der har været lidt udskiftning blandt de frivillige ved de to ture. Jeg vil gerne have, at det er de samme, som er med hver gang, fordi de var så søde. De modtog os rigtig godt og legede med vores børn. De fik os til at lege”.

Match mellem antal familier og antal frivillige

Flere af veteranfamilierne nævner antallet af de frivillige og balancen mellem antallet af frivillige og antallet af familier. En far fortæller således om en tur, hvor der kun var to familier, men en overvægt af frivillige, hvilket har været vanskeligt at kapere for nogle. Der er dog forståelse for, at det kan være vanskeligt at planlægge, hvor mange frivillige der er brug for, fordi familierne kan melde fra på dagen osv.

Familiernes oplevelse af fagpersonens deltagelse på ture

Især flygtningefamilierne synes at være glade for, at fagpersonen fra ATT/RCT deltager. Umiddelbart ikke ud fra et behandlingsmæssigt perspektiv, men fordi de godt kan lide vedkommende, og fordi det giver tryghed, at de kender personen. En far siger: ”Jeg kender X, og jeg vil gerne, at hun skal fortsætte med at være med. Vi ville tage af sted uden X også, men vil jo helst have at hun er med, fordi hun er sød”. En anden siger: ”Når jeg kender en person, føler jeg mig mere tryk. Jeg kender X, og når jeg ser hende, bliver jeg glad”.

Veteranfamilierne synes at have lidt forskellige holdninger til fagpersonens deltagelse i turene. På den ene side siger flere forældre, at det er rart, at der er en

fra ATT med hver gang, da det giver tryghed i forhold til at kunne forstå og håndtere mennesker med PTSD, ligesom det giver mulighed for faglige snakke omkring PTSD m.m. undervejs i turen, dette på trods af, at flere af familierne fortæller, at de ikke på forhånd kender fagpersonen (fordi de går til behandling hos en anden behandler). På den anden side oplever flere familier, at fagpersonens tilstedeværelse sætter mere fokus på sygdommen. En forælder fortæller om en tur, hvor en psykolog fra ATT deltog: ”Da psykologen var med, kom man også hurtigt til at tænke over, hvorvidt han sidder og arbejder og reflekterer over os. Hvor er grænsen, og hvor analyserende er han på turene?” Det er således rart at have en fagperson at snakke med, hvis man har behov for det, samtidig med at fagpersonens tilstedeværelse kan være med til at sætte mere fokus på familiernes sygdomssituation.

Familiernes oplevelse af turene som ramme for netværk og venskaber

En ramme for netværk og venskab

Turenes sociale aspekt synes at variere for flygtningefamilierne og veteranfamilierne. Flygtningefamilierne synes at være mere optaget af turenes potentiale til at generere netværk og venskaber mellem de deltagende familier hvor flere fortæller, at venskaber og netværk i Danmark er vigtigt for dem. En far siger: ”Det betyder meget for mig, og det er vigtigt at have venner. Jeg kan overleve uden venner, men det kan børnene ikke”. En anden far siger: ”I Kurdistan har vi jo en stor familie, det har vi ikke her i Danmark. Her har vi kun en lille familie, så det sociale bliver noget andet. Derfor er det godt at komme ud sammen med andre”.

Nye venskaber

Flere fortæller, at de via deres deltagelse i klubben har fået nye bekendtskaber dvs. mennesker, som de hilser på og småsludrer med, når de tilfældigt møder dem. En far siger f.eks.: ”Vi mødes i byen og hilser på hinanden. Vi bliver ikke meget nære venner, men det er hyggeligt at hilse på hinanden”. En anden siger: ”Vi er ikke blevet venner med andre familier, men vi snakker, når vi mødes. Det tager jo også tid at lave venskaber”. En tredje siger: ” Det kan godt tænkes, at vi senere bliver venner, men det tager tid”.

Enkelte forældre fortæller, at de faktisk har fået skabt nye venskaber via klubben, og venskaberne er både mellem de voksne og mellem børnene. En mor siger: ”Jeg mødes sommetider med nogle af de andre familier, og vi ringer sammen. Det er især to familier. I den ene familie har de en datter, som min datter blev meget gode venner med og derfor snakker vi også. I den anden familie har de en søn,

som blev gode venner med min søn”. En anden mor siger: ”Jeg har fået nye venner gennem klubben. Vi snakker sammen i telefonen, og vi besøger også hinanden. Børnene har også fået venner gennem klubben. Klubben er en god måde at lære andre mennesker at kende”. I betragtningen af at det tager tid at skabe netværk og venskaber, nævner flere forældre det forhold, at de deltagende familier varierer fra tur til tur. Det synes imidlertid ikke at blive opfattet som et problem. En forælder siger: ”Det gør ikke noget, at det ikke er de samme familier med hver gang, bare det er gode mennesker”. En mor siger: ”Det har været forskellige familier på hver tur. Det er fint, for jeg elsker folk, og jeg elsker store mængder”. En far siger: ”To gange har det været de samme familier. Det er fint med nye familier, men også fint med de samme, for man så lærer dem at kende”. En enkelt forælder understreger dog, at det bliver lettere at tage med, hvis man kender de andre familier. Han siger: ”I starten kendte jeg ikke de andre familier. Nu kender jeg de andre og det er lettere at tage med nu. Da vi blev inviteret i starten, tog vi ikke med. Vi vidste ikke, hvem de andre var. Vi prøvede dog en enkelt gang og kunne virkelig godt lide det, så nu tager vi afsted hver gang”.

Sproglige udfordring for netværk

Flere familier nævner sproglige udfordringer i forhold til at skabe netværk med de øvrige familier. En mor siger: ”Vi er den eneste familie fra Tjetjenien, så det er lidt svært at snakke og blive tætte sammen”. En far siger: ”Der er også noget med de sproglige udfordringer. Vi er mange kurdere, men som faktisk ikke forstår hinanden”. En enkelt mor fremhæver dog det positive i forskellige sprog repræsenteret i klubben – hun siger: ”Det er godt, hvis det er folk fra andre lande, fordi man så bliver nødt til at tale dansk sammen”.

Andre i samme situation

Veteranfamilierne synes at vægte samværet med andre i samme situation højere – fremfor ’blot’ venskaber og sociale relationer. Flere veteranfamilier nævner således det givtige i at møde andre i samme situation som en selv. En pårørende fortæller, at det har været godt for hende at opleve, at de andre familier er familier ligesom dem, med gode og dårlige dage. En anden siger, at det har været vigtigt for hans kone (og derfor for ham), at mødes med nogle ligesindede pårørende. Han siger blandt andet: ”Det er vigtigt med nogle man kan tale med, da det kan være rigtig hårdt at leve sammen med en mand med PTSD. Han kan være rigtig træt af alting, og kan også være meget træt i perioder, og der er en anden forståelse mellem ligesindede, fordi de selv har kendskab til det. Det er den fælles forståelse, der er rigtig rar”. En pårørende til en veteran siger blandt andet, at samværet med andre veteraner, der står i samme situation som dem, har givet hende en tro på, at det nok skal gå for dem, fordi hun kan se, at det har

fungeret for en del andre. På den måde er klubben medvirkende til, at man kan spejle sig i hinandens situation, hvilket opleves positivt.

At passe ind

Spørgsmålet om, hvorvidt man passer ind synes at blive vægtet højt af veteranfamilierne (men også i en vis grad af flygtningefamilierne). Flere veteranfamilier nævner således spørgsmålet om, hvorvidt de passer ind i den samlede gruppe -om man er anderledes end de andre. Flere siger direkte, at de oplever forestillingerne om de andre familier som en barriere for deres egen deltagelse. En familie siger blandt andet: ”Der er en enkelt, der er mere normal af udseende, og som minder mere om os, men ellers er de meget forskellige fra os”. Forskelligheden betyder, at familierne er ængstelige for, om de har noget tilfælles med de andre familier. En behandler fra ATT understøtte denne oplevelse af ikke at passe ind, idet han blandt andet fortæller, at han kender en familie, hvor faren ikke deltager i klubben. Grunden hertil er, at han har svær PTSD, men også at han adskiller sig fra de andre familier i klubben ved at være mere ressourcestærk og godt kørende generelt (uafhængig af sin PTSD).

At blotte sig selv

Flere veteranfamilier nævner det grænseoverskridende i, at skulle deltage i turene, fordi de oplever det som en form for udstilling af den enkelte og deres udfordringer. En familie fortæller, at de inden første tur talte meget om dét med at blive udstillet, men at de samtidig var spændte på at se, hvilke tanker andre gør sig om dét at have PTSD. En pårørende fortæller, at spørgsmålet om hendes eget selvbillede fyldte rigtig meget. Hun er vant til at være ressourcestærk (har blandt andet selv været frivillig i andre sammenhænge), og hun var usikker på om hun i det hele taget passede ind. På baggrund heraf anbefaler hun, at der fra klubbens side gøres meget ud af at orientere nye familier om, at deltagerne kommer fra mange forskellige sociale baggrunde og ikke udelukkende er sociale tilfælde. En anden fortæller, at hun - inden hun deltog i første arrangement - havde mange fordomme om, hvem der kom i klubben, og at hun var usikker på, om de (hendes familie) var syge nok til at være med. Hun oplevede imidlertid, at de andre deltagere var lige så velfungerende som dem.

Familiernes anbefalinger til fremtidige ture og aktiviteter

Generelt er familierne meget taknemmelig for, at de må være med i klubben, og de vil gerne deltage i fremtidige ture. Flere giver udtryk for, at de gerne have flere ture eller endnu en sommerlejr af flere dages varighed.

Generelt set har forældrene kun meget få anbefalinger til de fremtidige ture eller klubbens fremtidige drift. Stort set alle forældre siger, at de er fulde af

taknemmelig og intet dårligt har at sige om turene eller klubben. En mor siger: "Vi har ikke oplevet noget, som ikke er godt. Vi snakker altid om turen, når vi kommer hjem, og vi har aldrig noget negativt at sige". En anden siger: "Jeg er rigtig glad for det, jeg får. Jeg er ikke vant til at få så stor opmærksomhed, og jeg har derfor ikke noget at tilføje".

Antallet af familier i klubben og på turene fylder meget for såvel veteranfamilierne som flygtningefamilierne dog med omvendt fortegn. Mens flygtningefamilierne anbefaler, at der kommer flere familier med i klubben, er veteranfamilierne enige om at anbefale, at der skal være en grænse for, hvor mange familier der kan deltage. Såvel veteranerne og behandlerne har svært ved at sætte tal på det optimale antal familier, men flere peger på maksimalt fem familier pr. tur.

Børnenes og de unges oplevelse af klubben og turene

Dejligt når der sker noget

Børnene er meget glade for turene, og flere børn fortæller, at turene er vigtige for dem, fordi de betyder, at de kommer ud. Når der ikke er tur, er familien meget hjemme og det er derfor dejligt, når der sker noget. En 12-årig siger f.eks.: "Jeg synes, at det er fedt. Vi laver ikke så meget, så det er dejligt, når der sker noget". Nogle børn nævner, at det er rart at være sammen med deres forældre på en anden måde end i hverdagen, og at turene giver en pause fra hverdagen, hvor de bare kan være sammen. Andre siger, at samværet med familien ikke er det afgørende, men derimod oplevelserne. En 12-årig siger: "Det betyder ikke så meget, at mine forældre er med. For mig er det vigtigste turene og at opleve noget".

Gode aktiviteter i naturen

Børnene giver udtryk for, at aktiviteterne er spændende og sjove, ikke mindst fordi de foregår udenfor i naturen. Størstedelen af børnene siger, i lighed med forældrene, at de foretrækker ture udendørs fremfor indendørs. En 8-årig siger f.eks.: "Jeg kan godt lide naturen, og jeg glæder mig allerede til næste tur. Man keder sig mere, når man er indenfor". En 9-årig siger: "Det er dejligt at være ude, for man bliver glad af at være udenfor". Et enkelt barn (12 år) er ikke så begejstret for naturen og at være udendørs. Hun forklarer: "Det ville være godt, hvis der blev lavet en inde-klub. Børn gider ikke sådan noget med natur".

At lære nyt

Mange af børnene fortæller, at de lærer nye ting på turene. Nogle nævner et sprogligt udbytte, og eksempelvis siger en 12-årig: "Jeg lærte mange nye ord af

de frivillige. Det er rigtig godt, at de er med". Andre børn nævner, at de har lært nye steder og ny praksis at kende. En anden 12-årig siger således: "Vi har været i Dyrehaven efter turen. Vi kendte godt Dyrehaven, før men ikke så meget. Eksempelvis kendte vi ikke den tur vi gik, men det gjorde vi efter turen. Jeg var der med min mor og far. Jeg prøvede også at drikke af en kilde på en af turene, og det var ret mærkeligt". Ellers nævnes at lave snobrød, at lære om frøer og sommerfugle, at finde svampe i skoven, at lave mad over bål, at fiske, fange krabber m.m.

De frivillige gør en forskel

Flere børn og unge fremhæver de frivillige som væsentlige for, at de holder af turene. Det skyldes, at de frivillige opleves som imødekommende, søde og sjove. En 19-årig siger: "Jeg er glad for turene. Især de frivillige. De er søde og opsøgende". En 9-årig siger: "Jeg bliver glad af de andre voksne. De gider at lege med mig og de er bare så søde". Mange børn fortæller, at de har fået nye venner via turene. Det er ikke nødvendigvis venner, som de ses med udover turene, men ikke desto mindre fremhæves venskaberne som betydningsfulde.

Flere familier og ture

På spørgsmålet om, hvad der kunne gøre klubben og turene endnu bedre, svarer hovedparten af børnene, at det ville være godt med flere familier på turene samt flere ture.

Veteranfamilierne og flygtningefamilierne som målgrupper

Der viser sig enkelte, men væsentlige, forskelle mellem flygtningefamilierne og veteranfamiliernes oplevelser af klubben og turene, blandt andet hvad angår det passende antal familier på turene, behovet for program, transport til og fra turene, involvering af pårørende m.m. Disse forskelle kan selvfølgelig være individuelle forskelle, men kan også skyldes, at udgangspunktet for veteranernes og flygtningenes deltagelse i klubben og turene er forskelligt. Blandt andet kan der, ifølge behandlerne fra ATT, peges på følgende forhold:

- ⇒ Veteranerne er trænet til ikke at tage hensyn til deres følelser. De er trænede soldater, hvilket betyder, at de er vagtsomme, og at de har en anden tilgang til deres følelsesliv (der lukkes af for følelser/tales ikke om følelser) m.m. Derfor er deres undvigelsesadfærd markant, og derfor er de svære at få til at deltage i ture og andre aktiviteter.

- ⇒ Veteranernes kriser kommer på et andet tidspunkt end flygtningenes. Veteranernes krise eskaleres over tid, mens flygtningene typisk er i en mere kronisk krise. Veteranernes krise eskaleres ofte når de kommer i behandling mens flygtningenes krise typisk allerede eksisterer, når de kommer i behandling. Mens veteranerne således typisk går ned, når de kommer i behandling, går flygtningene op, når de kommer i behandling.
- ⇒ Mange veteranerne er unge mænd, som endnu ikke har stiftet familie eller mænd, som er blevet skilt, og som derfor kun har deres børn sporadisk. Det betyder, at en familiekub ikke giver mening. Samtidig er de børn der er i veteranfamilierne typisk forholdsvis små børn, hvor aktivitetsbehovet og relationer er anderledes end for større børn.
- ⇒ Veteranfamilierne har, trods isolation, typisk et større netværk, og deltager derfor ofte i andre aktiviteter og netværk. Flygtningefamiliernes netværk er typisk meget små.
- ⇒ I veteranfamilier er det typisk udelukkende den ene forælder som har PTSD, mens det kan være begge forældre i flygtningefamilierne. Der er således behov for at tænke på deltagere og pårørende på forskellig vis i de to typer af klubber.
- ⇒ Veteranfamilier har typisk krav og forventninger til eksempelvis deltagelse og til sundhedssystemet generelt. Flygtningene har typisk færre forventninger og stiller dermed færre krav.
- ⇒ Veteranerne har typisk et andet kendskab til dansk natur end flygtningefamilierne og de har derfor forskellige forudsætninger for at bruge den danske natur.
- ⇒ Der er typisk flere tilbud til veteraner end til traumatiserede flygtningefamilier. Det kan have betydning for rekrutteringen af familier – hvordan skal de rekrutteres og hvor let lader de sig rekruttere til projektet?

De frivilliges oplevelse af betydningen for familierne

De frivilliges oplevelse af forældrenes og børnenes deltagelse i aktiviteterne

De frivillige oplever det som værende nemt at skabe kontakt til børn/unge i familierne, herunder at engagere børn/unge i lege m.m. De frivillige oplever, at børnene meget gerne vil deltage, og at de glæder sig til turene. En frivillig siger: ”Børnene driver meget, for børnene vil meget gerne, og så kommer familierne jo med”. De frivillige oplever, at aktiviteterne er oplevelsesrige for børnene, og at børnene hygger sig med lege i samvær med familie og andre. De vurderer, at klubben er med til at give et frirum for familierne. En frivillig siger: ”Jeg tror, at

familierne virkelig får nogle gode oplevelser sammen. Måske kan forældrene ikke deltage, men så kigger de på børnene og de ser at børnene er glade. Det tror jeg på giver forældrene noget glæde og tilfredshed”. En anden siger: ”Jeg oplever, at familierne har stor tillid til os – vi kan sagtens tage et barn i hånden og gå en tur. De tror på, at hvis vi gør noget med deres barn, så er det fordi, vi vil dem noget godt”.

De frivillige oplever ligeledes, at forældrene generelt er deltagende i aktiviteterne (taget deres forudsætninger i betragtning), og at forældrene bliver mere og mere aktive fra gang til gang. En frivillig siger: ”Det har været nemmere end jeg forestillede mig at få familierne til at være med. Vi ved jo godt, at det er familier, som har meget at tumle med, men vi mærker det slet ikke”. En anden siger: ”Familierne vil gerne være med, og vi behøver ikke gøre noget for at involvere dem. Nu begynder vi at kende familierne bedre, og det gør det nemmere for os at snakke med dem. Nu ved vi f.eks. at to forældre har stærke smerter, og når vi ved det, kan vi hjælpe dem. Vi kan spørge til dem, og tage os af de små”. En anden siger: ”De slapper mere af, når de er med, fordi de kender os, så åbner de sig mere. Fordi der er meget små børn, kommer de voksne også til at fylde meget. Men de slapper mere af og er blevet mere deltagende, hvor de virkede meget spændte på, hvad der skulle ske de første par gange”.

De frivillige oplever at nogle familier har mere overskud og går mere aktivt ind i det end andre. De oplever også, at der er plads til at forældrene kan trække sig tilbage, så de kan deltage i det omfang de kan. Der etableres f.eks. altid en base ved bålet, hvor de kan sidde, og som samtidig fungerer som et frirum for de forældre, der ikke har lyst eller mulighed for at deltage i aktiviteterne.

Flere af de frivillige taler om, at man forsøger at skabe struktur og gentagelser, hvilket er med til at skabe tryghed for familierne. Samtidig har de frivillige gjort sig den erfaring, at det er vigtigt, at tilgangene i forhold til aktiviteterne er dynamiske, så der er plads og rum til alle i aktiviteterne. Det vurderes ikke optimalt at programsætte i alt for høj grad. Herudover har de frivillige også gjort sig overvejelser om, hvordan de kan øge trygheden for familierne. En nævner brugen af øget billeddokumentation, og eksempelvis kan billeder af de deltagende frivillige sættes på invitationerne, så familierne er forberedt på, hvem de møder. I en klub har de aftalt, at der altid er én af de frivillige, der byder familierne velkommen, så de føler sig taget godt imod.

De frivilliges oplevelse af familiernes udbytte

De frivillige oplever, ligesom både børn og forældre, at der er mange positive aspekter for familierne ved at klubbens aktiviteter primært foregår udenfor. Dét

at aktiviteterne foregår udenfor er med til at gøre det muligt for alle at deltage bl.a., fordi man har mulighed for at trække sig tilbage uden, at det bliver bemærket. En af de frivillige siger således: ”Jeg oplevede det som rigtig godt, at klubben er udenfor, fordi fædrene kan gå, når det bliver for meget for dem. Når det er ude i naturen, så opdager børnene det måske ikke på samme måde, når fædrene går, og de bliver ikke utrygge og kede af det. Det ville være mere tydeligt, hvis det var et lokale, som de forlod”. Flere nævner også naturens beroligende effekt på familierne. En frivillig siger: ”Vi er jo meget ude i naturen, og det tror jeg, at familierne er rigtig glade for. Vi var på Fanø, og det havde de ikke prøvet før. Det giver dem en oplevelse med i rygsækken. Jeg tror også, at de får en form for ro i naturen. Vi har også været på stranden, og der kunne man se, at de virkelig nød at gå langs vandet. Nogle havde aldrig set stranden før”.

Generelt oplever de frivillige, at familierne virker til at være meget taknemmelige over, at frivillige bruger deres fritid på dem. En frivillig siger: ”Jeg oplever, at familien er på, glade og taknemmelige, når de er med. Det kan man helt sikkert se”.

De frivillige beskriver også, hvordan aktiviteterne er med til at skabe fælles oplevelser for børn/unge og forældre. En af de frivillige fortæller om en aktivitet, der har skabt samvær mellem forældre og børn: ”Vi havde en tur, hvor vi var ved vandet, og der skulle fanges krabber. Da vi var færdige med at fange krabber, satte familierne sig op til bredden. Børnene havde fået at vide, at de ikke selv måtte gå ned og fange krabber ved vandet, hvis der ikke var en voksen til at holde øje med dem. Men så meldte en af fædrene sig, som ellers ikke hidtil havde vist initiativ på turene. Så stod han og holdte øje med børnene og sendte thumbs up tegn op til fagpersonen fra ATT og de frivillige for at vise, at han havde styr på situationen”. En anden siger: ”De får nogle gode oplevelser, som de er sammen om, og de er sammen om noget sjovt. Vi griner sammen”.

Endelig peger flere frivillige på netværket mellem de deltagende forældre. En frivillig fortæller: ”På første tur så jeg to mænd udveksle telefonnumre. Det blev jeg glad for. Det er jo det, som de skal, for de har jo forladt deres netværk og skal nu have et nyt. Det er dejligt, hvis vi kan hjælpe dem i gang med det”. En anden siger: ”Ja, de får relationer, men jeg ved ikke, om det rækker udover turene. Måske på sigt kan det blive sådan”.

Nogle frivillige giver udtryk for, at sprog er en barriere i forhold til dannelse af mere tætte relationer til familierne. De fleste af børnene taler og forstår dansk, hvorimod forældrene kan meget lidt dansk. De sproglige barrierer betyder, at det kun er muligt at kommunikere om helt basale ting med forældrene. De frivillige

oplever dog, at de får det til at fungere ved at klare sig med tegnsprog og nogle få ord, men det dog stadig udgør en barriere i forhold til etablering af mere tætte relationer til forældrene.

Fagpersonernes oplevelse af betydningen for familierne

Familiernes motivation for at deltage

Behandlerne fortæller, at det, især i starten, kræver stor ihærdighed at få familierne til at deltage i turene. Familierne har typisk en række udfordringer i forhold til at kunne/ville deltage, f.eks. social angst, frygt for at der bliver stillet spørgsmål om f.eks. fortid, diagnoser m.m., mistillid til de øvrige deltagere, bekymringer for, om man kan kontrollere sine følelser f.eks. frygt for at blive voldsomt vred eller ked af det, angst for at falde igennem socialt m.m. Det kræver mange ressourcer for fagpersonen at overvinde disse bekymringer og få motiveret familierne til at deltage.

Der synes at være en vis enighed blandt behandlerne om, at familiernes udfordringer med at deltage i turene meget vel kan afhænge af antallet af øvrige familier. En behandler fortæller, at han har oplevet en familie sige fra til at deltage i en tur, fordi der var for mange familier og frivillige. Han siger blandt andet: "Nogle fædre trækker sig, fordi der er for mange familier med. Fædrene kan ikke overskue at forholde sig til for mange mennesker". En anden siger, at det måske afhænger af, om der er tale om flygtninge eller veteranfamilier. Hun siger således: "Flygtninge er mere vant til at være sammen mange mennesker. Derfor kan de nok lettere kapere oplevelsesklubberne med mange mennesker. Det er alligevel et supergodt tilbud til veteranfamilierne, men vi skal måske se lidt anderledes på det og måske nedjustere vores forventninger lidt i forhold til antallet af familier. Måske skal vi bare ikke forvente at have så mange familier med".

Fordi mange såvel som nye familier kan være en udfordring for familierne, er det ifølge flere behandlere vigtigt at overveje, hvordan nye familier optages og integreres i klubben. Flere påpeger således, at det vil være mest hensigtsmæssigt, at der løbende inddrages nye familier, så der kommer én familie ad gangen.

Familiernes behandlingsmæssige udbytte

Fagpersonerne oplever, at turene kan have flere behandlingsmæssige gevinster for familierne. Især fremhæves fem overordnede behandlingsmæssige gevinster.

Gode oplevelser

For det første er der en behandlingsmæssig gevinst ved at få en god oplevelse. En behandler siger: ”Jeg har pt. ingen af familierne i behandling, men det jeg hører er, at familierne mærker glæde på turene. Det er en glæde som de ikke har mærket i årevis. Det er vigtigt for familierne at mærke, at der stadig er noget tilbage af det, de har mistet. Mange af familierne tror jo, at de helt har mistet evnen til at være glade, føle kærlighed osv. Vi bruger meget behandlingstid på at få rehabiliteret alle de ressourcer og evner, som de har mistet. Det kan den her klub jo virkelig være med til at understøtte, så de mærker på egen krop, at de stadig har sig selv. De har ofte en følelse af, at de har mistet sig selv, og de her ture kan være med til, at de mærker sig selv og dermed får sig selv tilbage”. En anden fagperson siger: ”Det her med at være sammen med andre mennesker er en slags behandling i sig selv. Det kan jo være helbredende i sig selv at få nogle gode oplevelser. Mange af familierne er jo meget isolerede, men med turene kommer de ud og får nogle gode oplevelser og det er rigtig godt for dem”. En tredje siger: ”Det er svært at sige noget om effekter, fordi det kan være svært at tilskrive enkelte projekter eller behandlinger særlige effekter. Der vil altid være tale om en blanding af flere ting. Terapi og alt andet der foregår omkring familien virker sammen på en positiv måde. Men på turene får de positive oplevelser sammen med andre, og det kan man bruge til at forstærke de positive elementer i deres liv”.

Identitet og selvopfattelse

For det andet kan turene have en behandlingsmæssig gevinst i forhold til familiernes identitet og selvopfattelse. Flere fagpersoner vurderer således, at turene bidrager til at give forældrene oplevelser, som kan være med til at styrke deres identitet. I dette ligger især, at forældrene får mulighed for at vise børnene, at der er noget de er gode til f.eks. at hugge brænde, fange fisk eller lave mad. Det kan være med til at ændre identiteten i familier, der ellers ofte er præget af skyld, hjælpeløshed m.m. Denne vurdering understøttes af, at flere af børnene fortalte meget stolte om, hvordan deres far havde fanget fisk, deres mor havde malet et billede, lært de andre at lave noget bestemt mad eller lignende.

Konkrete oplevelser til behandlingsrelateret dialog

For det tredje nævner flere behandlere det positive i at turene giver konkrete oplevelser, som der kan tages udgangspunkt i, i efterfølgende behandlingssituationer. Flere behandlere nævner, at de snakker om turene efterfølgende, og at turene flere gange har været med til at afstedkomme gode behandlingsrelaterede dialoger ud fra konkrete episoder f.eks. konkrete eksempler på, at det kan være vanskeligt at være i tæt relation med sine børn. En behandler siger: ”Vi

arbejder meget med at finde glæden igen og med at finde tilbage til noget godt fra før krigen. Jeg bruger turene aktivt i terapien hvor jeg måske spørger, om de kan huske da de fangede fisk med deres søn og hvordan det føltes”. En anden behandler siger: ”Det er mere end blot gode oplevelser for familierne. Man får meget foræret i et traumefokuseret perspektiv. Vi etablerede klubben for at give familierne nogle gode oplevelser, men vi fandt hurtigt ud af, at turene også har en behandlingsmæssig effekt for familierne. Turene giver os noget konkret at snakke om i behandlingen, for det er nogle gode oplevelser”. Denne behandlingsmæssige gevinst forudsætter vidensdeling mellem fagpersonen som deltager i turen og fagpersonen som fungerer som familiens behandler, for så vidt, der ikke er sammenfald mellem de to roller. Som det fremgår nedenfor, synes der imidlertid ikke at være enighed blandt fagpersonerne om, hvorvidt denne videndeling bør foregå og i bekræftende fald hvordan.

Mulighed for eksponeringsterapi

For det fjerde nævner flere behandlere, at turene giver mulighed for en form for eksponeringsterapi – altså mulighed for at familierne – i små doser – eksponeres for det, som de oplever som vanskeligt. F.eks. nævnes episoder, hvor forældre, der har haft traumer ift. vand, har deltaget i ture til stranden og dermed fået traumeeksponering i forhold til vand. En af de frivillige fortæller om følgende episode (fortalt til hende af en behandler): ”På en tur har en mor været meget bange, da hendes børn var ude og bade på stranden. Da behandleren kommer hos familien ugen efter, sidder moderen helt sammenkrummet i helt den samme stilling, som sidder hun i en båd, og hun giver udtryk for, at hun har haft det forfærdeligt siden de var afsted på turen. Da behandleren taler med moderen om, hvad der skete på turen, viser det sig, at det har været traumatisk omkring at sidde i en båd i otte dage og være bange for, at børnene skulle falde overbord, der er kommet frem pga. turen til stranden. Turen gav på den måde en vinkel ind i behandlingen, så familiebehandleren kunne gå ind og traumebearbejde hele forløbet. Samtidig kunne hun med udgangspunkt i oplevelsen tale med børnene om flugten med udgangspunkt i oplevelsen på turen”.

Isolation og relationer

For det femte nævner flere behandlere det sociale element. En behandler fortæller, at traumatiserede familier ofte har trang til at isolere sig, men at turene giver mulighed for at komme lidt ud af isolationen og at blive konfronteret med den. En behandler siger: ”Veteranerne skal blive bedre til at mærke egne følelser, være i dialog med sin familie om, hvordan man har det osv. På den måde hænger turene og behandlingen rigtig godt sammen. I behandlingen arbejdes der netop med relationer så det går helt hånd i hånd”. Opsamlende siger en behandler: ”Man kan sige, at de får testet eller afprøvet nogle af de ting, som de taler om i

terapien. På den måde fungerer turene og ferielejrene som en form for træningsarena ift. eksponering af det man er bange for i mere trygge rammer”.

Fagpersonernes oplevelse af turenes naturmæssige fokus

Dét at størstedelen af aktiviteterne foregår udenfor vurderes også af fagpersonerne at være af særlig betydning, fordi der er en anden ro som gør, at man kommer ned i gear. Dét at aktiviteterne er udendørs er med til at nedregulere den høje stress- og krisetilstand familierne typisk befinder sig i.

Flere fagpersoner nævner familiernes relation til naturen. En fagperson siger: ”Mange familier har oplevet ting relateret til naturen f.eks. flugt gennem skov. Oplevelserne foregår jo ude i naturen, så det giver familierne nogle gode oplevelser i naturen. De lærer at nyde naturen”. Særligt i forhold til veteranerne siger en fagperson: ”Målgruppen (veteranfamilier) har en stærk soldateridentitet, og til det hører at være aktive udenfor. At være ude er den måde mændene primært relaterer til andre mennesker. Derfor tiltaler turene dem. Derfor er det en god vinkel på det”.

Fagpersonernes oplevelse af vidensoverførsel mellem fagpersoner

Flere behandlere fortæller at de, så vidt muligt, er i dialog med deres kollegaer, som er tilknyttet familierne, så viden formidles og indgår i behandlingen, når det vurderes relevant. Behandlerne synes imidlertid ikke at være enige om, hvordan vidensoverførslen kan og skal foregå og i hvilken grad, hvilket muligvis skyldes, at klubberne er organiseret forskelligt, og at fagpersonerne har forskellige roller i klubben og i behandlingen af familierne. En fagperson siger således: ”Der har ikke rigtig været nogen form for vidensoverføring af information. Jeg har helt bevidst ikke læst om familierne”. En anden siger: ”Vi sidder og arbejder meget tæt her. Vi snakker meget om patienterne løbende. Vi spørger jo til hinanden og mine kollegaer spørger til turene og hvordan det gik med familierne”.

Vidensoverdragelsen er således ikke systematisk eller formaliseret, men er tilpasset den konkrete situation dvs. især den fysiske placering af behandleren og kontaktpersonen, familiens behandlingssituation m.m. En fagperson siger: Jeg kontakter mine kollegaer, hvis jeg føler, at det er relevant. Mine kollegaer i Vejle kontakter jo også mig og spørger, hvordan det går. Vi har ikke et system til at formidle viden som sådan”. En anden siger: ”Vi har ikke noget system omkring det, men det kan man jo overveje, om der er skal være”. En tredje siger: ”Der er ikke tale om formaliseret og systematisk vidensoverførsel. Hvis vi havde flere i behandling med på turene ville det være godt at gøre det mere systematisk, så der kan arbejde mere målrettet og konkret, men pt. er det meget få. Pt. er der kun

en familie af dem som er med, som har et igangværende forløb. Det kan ikke svare sig at lave systematik omkring det”.

Fagpersonernes vurdering af de frivillige

Fagpersonerne er positive overfor de frivillige, som de oplever gør et stort og vigtigt arbejde i forhold til familierne. De frivillige opleves generelt set som godt klædt på til både at være sammen med familierne og til at varetage det praktiske i forhold til at arrangere og gennemføre turene. Det er dog samtidig vurderingen, at de frivillige fortsat har brug for organisatorisk støtte, særligt i forhold til at rekruttere og motivere familierne til at deltage i turene. Ligeledes vurderes det fortsat vigtigt, at en fagperson er med på turene for at støtte såvel forældre som frivillige.

Eksperternes vurdering af den behandlingsmæssige gevinst

Som en del af foreliggende evalueringsslag er der gennemført telefoninterview med Anni Brit Sternhagen Nielsen, ph.d., politolog & sygeplejerske, Seniorforsker ved Veterancentret og Morten Sodemann, Leder af indvandrermedicinsk klinik, Odense Universitetshospital.

Formålet med de to ekspertinterviews er primært dels at kvalitetssikre de identificerede resultater dvs. at sikre, at resultaterne er i overensstemmelse med øvrig viden på feltet og om det på den baggrund kan antages, at resultaterne er gældende for målgrupperne generelt (og ikke blot for de relativt få familier som har deltaget i turene og evalueringen).

De to ekspertinterviews har primært haft fokus på de behandlingsmæssige aspekter af turene og aktiviteterne. Eksperterne har ikke deltaget i turene ligesom de ikke har deltagerne i behandling. De udtaler sig derfor ikke om konkrete behandlingsmæssige effekter i forhold til konkrete familier, men om turenes behandlingsmæssige potentiale.

De to ekspertinterviews bekræfter og udfolder flere af resultaterne præsenteret i foreliggende statusnotat vedr. de behandlingsmæssige potentialer af projektaktiviteterne. Det handler især om følgende forhold:

Praktiske forhold

For mennesker med PTSD fylder praktiske forhold typisk meget. Undersøgelser om, hvad der har betydning for, at folk med PTSD ikke kommer til behandling viser, at de praktiske forhold omkring at komme til behandling har stor betydning. Det kan være forhold som transport, parkering, planlægning, pakke m.m. Derfor er noget af det som virker i behandlingen praktisk hjælp f.eks. lektiehjælp eller hjælp til at komme i gang med en fritidsaktivitet. Ofte kan blot

en lille ændring have stor betydning for forældrene, fordi det giver dem overskud til at gøre noget selv, og det kan være med til at sætte en positiv udvikling i gang, hvor forældrene får overskud til selv at løse deres problemer.

Netop de praktiske forhold i forhold til turenes planlægning og gennemførelse nævnes af flere veteranfamilier som afgørende for, om de kan og vil deltage i turene - f.eks. at de frivillige sørger for transport, mad mm. Den praktiske hjælp er således et centralt element som også fremover bør prioriteres.

Plads til ro

Mennesker med PTSD kan have det svært med socialt samvær og derfor behov for at kunne trække sig, når de har brug for en pause. I den henseende kan naturen være et godt sted at opholde sig, for der er ro og plads til at trække sig (i forhold til indenfor i fysisk afgrænsede lokaler).

Plads til at kunne gå lidt væk fra gruppen og det at der er 'højt til loftet' fremhæves som positivt og en nødvendighed for at kunne deltage af flere veteranfamilier i projektet. Derfor er det for mange afgørende at aktiviteterne foregår udenfor i naturen, uanset, hvilken behandlingsmæssig effekt naturen i øvrigt kan tillægges.

Støtte og forståelse fra omgivelserne

Forskning viser, at oplevelsen af social støtte i omgivelserne har positiv effekt i forhold til at kunne håndtere PTSD. Oplevelsen af at få social støtte hænger sammen med, at personen med PTSD oplever, at de mennesker, som de omgiver sig med, forstår deres situation (ser hvordan de har det) og kan tage højde for den.

Flere familier som har deltaget i turene, fremhæver netop forståelsen for den særlige situation de befinder sig i som et vigtigt element af det sociale samvær, som turene giver mulighed for. Derfor er det afgørende, at turene fortsat målrettes forskellige familietyper (veteraner vs. flygtninge) til trods for, at familierne ofte er præget af flere overlappende udfordringer.

Positive oplevelser

Behandlingsmæssigt handler turene især om at få sat fokus på det positive i livet. Det er grundlæggende for behandlingen, at de traumatiserede skal kunne føle glæde og få et positivt forhold til sine nærmeste. Derfor er det vigtigt at vise disse familier, de gode ting i livet. Det kan være med til at give forældre mere overskud.

Flere familier fremhæver netop den gode følelse indeni, som turen giver dem og det er vigtigt at de positive oplevelser prioriteres som et selvstændigt formål med turene og aktiviteterne.

Nye sider af sig selv

Turene kan betyde, at børnene får mulighed for at se det positive som far/mor kan – i stedet for kun at fokusere på det, som mor/far ikke kan. Turen giver familien nye oplevelser som måske kan give dem fokus på nye sider af sig selv og ressourcer.

Både børn og voksne deltagere på turene fremhæver de positive og nye oplevelser som en central motivationsfaktor for at deltage i turene. Det er vigtigt at være opmærksom på, at nye oplevelser både kan være at besøge nye steder eller prøve nye aktiviteter. Det kan imidlertid også være nye måder at være sammen som forældre, som familie internt og som familie som en del af en større gruppe på tur.

LG Insights vurdering af ture og aktiviteter på baggrund af observation

LG Insight har deltaget som observatør på i alt 4 endagsture og 2 sommerlejre. Observationen på turene viser bl.a., at turene er veltilrettelagt, der er et program med forberedte aktiviteter, velegnede lokaliteter osv. Familierne får tilsendt en invitation forud for turen, hvor man kan læse nærmere om lokalitet, aktiviteter og tidspunkt mv. Samtidig var der på turene også plads til, at familierne kunne trække sig tilbage. På den ene tur blev der bl.a. rejst et stort telt, hvor deltagerne kunne sidde, og der var også en åben træhytte. På den anden tur, der gik til stranden, blev der tændt et bål på en plads lidt længere oppe, hvor de forældre, der ikke havde mod på at bade eller være tæt på vandet, kunne sidde. Programmet for dagene var fleksibelt, og aktiviteterne blev tilpasset familiernes ønsker.

De frivillige var meget deltagende og deres adfærd vidner om en bevidsthed om deres rolle/opgaver i forhold til PTSD-ramte. Der var umiddelbart ingen, der blev presset til at deltage i aktiviteterne, og dagens aktiviteter foregik i et stille og roligt tempo.

De frivillige havde især en god kontakt til børn/unge, men var generelt gode til at interagere med både børn og forældre. De frivillige var gode til at engagere alle børn/unge – og viste børn og unge stor anerkendelse for de aktiviteter, de gennemførte. Eksempelvis var der på den ene tur nogle børn, der var ude at svømme, som fortalte, at de kun havde prøvet at svømme få gange før, og der var

de frivillige gode til at rose børnene og fortælle forældrene om børnenes bedrifter. I det hele taget var de frivillige gode til at være aktive sammen med børnene – de frivillige kigger således ikke blot på at børnene fisker, de fisker aktivt sammen med dem.

Generelt viste børnene på turene stor interesse for dyrene. Ved turen til stranden blev der bl.a. spurgt til, om der var farlige dyr i vandet som hajer, og nogen fandt en vandmand, som de ikke vidste hvad var. Der kom desuden nogle heste ridende forbi og på busturen til stranden var børnene også meget betaget af de dyr, de så på vejen. På en anden tur blev der lavet træfløjter med strå, som kunne bruges til at kalde på dyrene. Flere af børnene kaldte på dådyrene med deres fløjter, og flere kom også begejstret og fortalte, at de havde set dådyr. Under afslutningen, hvor alle skulle beskrive én ting, de synes havde været særligt godt, lagde flere af børnene vægt på, at de havde set dyr bl.a. dådyr, frøer og bænkebidere.